

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Rostoucí angažovanost Turecka na Blízkém východě

Ondřej Benda

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

Rostoucí angažovanost Turecka na Blízkém východě

Ondřej Benda

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

.....

Poděkování

Moc rád bych tímto způsobem poděkoval vedoucí své bakalářské práce PhDr. Martině Ponížilové, PhD., za všechny rady, které mi během psaní poskytovala, její neutuchající ochotu zodpovídat všechny dotazy a i za její neskutečnou trpělivost, kterou prokazovala v průběhu psaní celé práce.

Obsah

Úvod	1
1 Motivace Turecka k angažovanosti na Blízkém východě	4
1.1 Nový pohled na zahraniční politiku a Davutoğlova doktrína	4
1.2 Bezpečnostní hrozby a boj s kurdským separatismem	6
1.3 Ekonomické aktivity Turecka na Blízkém východě	10
2 Nástroje turecké zahraniční politiky	13
2.1 Diplomatické nástroje.....	13
2.2 Vojenské nástroje	18
2.3 Ekonomické nástroje	21
3 Vztahy Turecka s vybranými zeměmi Blízkého východu.....	24
3.1 Írán	24
3.2 Izrael	26
3.3 Irák	29
3.4 Sýrie	32
3.5 Saúdská Árábie	35
Závěr	38
Seznam použitých zdrojů	41
Resumé.....	50

Úvod

Turecká zahraniční politika prošla od počátku 90. let 20. století značnou proměnou. Doby, kdy byla hlavní prioritou úzká spolupráce se západními mocnostmi a Blízký východ¹ byl až na druhé koleji, jsou již nenávratně pryč. Od konce studené války Turecko směřuje k vybalancovanějšímu přístupu k zahraniční politice, kdy se jeho počínání začíná čím dál více soustředit na dění v regionu Blízkého východu a nemalou měrou ovlivňuje i události v něm. Tato změna byla však naprosto nezbytná, protože se hrozba ze strany Sovětského svazu rozplynula a vyvstaly nové problémy v regionu Blízkého východu, který měl daleko větší strategickou prioritu v rámci tureckých zahraničních zájmů.

Mezi nejvýznamnější aktéry, kteří byli a jsou pro tureckou zahraniční politiku klíčoví, patří Sýrie, Izrael, Írán a také Saúdská Arábie. Vztahy s těmito zeměmi byly v průběhu předchozích let velice nestálé a utvářely se na základě toho, jak se vyvíjela domácí a potažmo zahraniční politika Turecka, ale i na základě toho, jak se měnila politická situace ve výše zmíněných zemích. Výběr těchto zemí jsem uzpůsobil na základě jejich důležitosti pro tureckou angažovanost v regionu. Izrael společně se Saúdskou Arábií jsou země, které hrají v regionu velmi významné role v rámci regionální politiky Blízkého východu a do velké míry ovlivňují zahraniční politiku Turecka. Dění v Sýrii, Iráku a Íránu je neméně klíčové pro tureckou zahraniční politiku, a to hlavně proto, že se jedná o sousední země. Podíváme-li se na události předchozích let, je zcela evidentní, že je Turecko dalším klíčovým hráčem na Blízkém východě a jeho role s největší pravděpodobností v následujících letech ještě poroste.

---

¹ V rámci vymezení Blízkého východu jsou v kontextu této práce chápány státy Izrael, Sýrie, Írán, Irák a Saúdská Arábie.

Toto téma jsem si zvolil právě z toho důvodu, že z hlediska výzkumu mezinárodních vztahů má Turecko významný ekonomický a vojenský potenciál a taktéž přispívá ke stabilitě či nestabilitě na Blízkém východě. Tyto skutečnosti pak ovlivňují geopolitickou situaci, kterou zcela jistě stojí za to sledovat.

Jeden z hlavních zdrojů, který se dlouhodobě věnuje tématu mé bakalářské práce, je akademický časopis *Insight Turkey*. V rámci tohoto časopisu publikuje velké množství tureckých autorů, zabývajících se Blízkým východem a problematikou turecké zahraniční politiky. Jedním z těchto autorů je například Mesut Özcan (Özcan 2017), který se ve svých publikacích věnoval zejména období po konci studené války a taktéž konfliktům v Iráku a v Palestině, které měly zásadní vliv na formování tureckého postoje vůči Blízkému východu. Další autor, který zkoumá historii, vývoj a transformaci tureckých zahraničních vztahů, je Muhhamad Sheharyar Khan (Sheharyar Khan 2015), jenž se rovněž věnoval vlivu turecké vládní strany AKP (*Adalet ve Kalkınma Partisi* – Strana spravedlnosti a rozvoje) na změny v zahraniční politice. AKP a jejímu vlivu se také věnují Angel Rabasa a F. Stephen Larrabee (Rabbasa – Larrabee 2008), jejichž práce mapuje zahraničně-politické vztahy napříč jednotlivými regiony a mocenskými celky, a to včetně regionu Blízkého východu. F. Stephen Larrabee je jedním z autorů, kteří se tématu Blízkého východu a Turecka věnují velmi podrobně. V rámci svých knih a publikací popisuje širokou škálu historických událostí a faktorů, které ovlivňovaly a ovlivňují Tureckou politiku, ekonomiku a armádu. V neposlední řadě zkoumá i faktory ovlivňující mezinárodní a regionální dění. Ovšem o samotné období, které ve své práci budu zkoumat, se zajímá jenom menší množství autorů. Ti ne vždy zkoumají motivace a jednotlivé aktivity, které Turecko v tomto regionu uskutečňuje.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaké jsou příčiny a následky rostoucí angažovanosti Turecka v regionu Blízkého východu od roku 2002 do roku 2020.

Jako počátek výzkumného období jsem zvolil rok 2002, kdy v Turecku vyhrála volby současná vládnoucí strana AKP, za jejíž vlády došlo ke značným změnám v rámci zahraniční politiky. Ve své práci se budu zabývat problematikou rostoucí angažovanosti Turecka až do roku 2020, aby byly výsledky mého zkoumání co nejaktuálnější (v roce 2020 je totiž Turecko například stále vojensky aktivní v severní Sýrii a Iráku). První výzkumnou otázkou je, jaké má Turecko motivace a zájmy na Blízkém východě. A jakým způsobem ovlivnila tyto motivace domácí, potažmo zahraniční politika? Druhá otázka je, jaké nástroje zahraniční politiky byly použity a jaké kroky a aktivity podnikalo Turecko k naplnění svých zájmů na Blízkém východě. Třetí otázka je, jaké byly následky angažovanosti Turecka pro regionální politiku Blízkého východu a pro vztahy s vybranými státy?

Má práce bude koncipována jako případová studie, v rámci které budu analyzovat zahraniční politiku Turecka, abych mohl zjistit příčiny a následky jeho rostoucí angažovanosti na Blízkém východě. Klíčové pro tuto analýzu bude zkoumání jednotlivých vztahů mezi blízkovýchodními aktéry a Tureckem. Má práce bude rozdělena na tři hlavní části. V první části nastíním cíle a zájmy Turecka na Blízkém východě a jeho motivace, které jej vedou k větší angažovanosti v tomto regionu. V druhé části budu zkoumat, jaké nástroje zahraniční politiky Turecko používalo a také jakými aktivitami a kroky rozšiřovalo svůj vliv na Blízkém východě. Ve třetí části budu analyzovat dopady turecké politiky na jednotlivé vztahy se zeměmi Blízkého východu a na regionální politiku jako celek.

1 Motivace Turecka k angažovanosti na Blízkém východě

1.1 Nový pohled na zahraniční politiku a Davutoğlova doktrína

Jeden z faktorů, který přispěl ke změně zahraniční politiky Turecka, je jeho nová doktrína vládnoucí strany AKP a celkově jiný pohled na vztahy s ostatními zeměmi, a to jak na regionální, tak i na globální úrovni. AKP se tak snaží více diverzifikovat svůj přístup k ostatním zemím a zaměřovat se tak i na státy, které dříve nebyly prioritou turecké zahraniční politiky (Küçükcan – Küçükkeleş 2013: 127 – 144).

Počátkem roku 2003, kdy se předsedou vlády stal Recep Erdoğan, se turecká zahraniční politika začala řídit doktrínou strategické hloubky, kterou představil tehdejší poradce pro zahraniční záležitosti Ahmet Davutoğlu. Alexandr (Murinson 2006: 953 – 954) tvrdí, že podle této doktríny by Turecko mělo dbát na vztahy se všemi zeměmi v jeho regionální blízkosti, a to jak z důvodů historických, tak i geografických. Davutoğlu taktéž vnímá Turecko jako součást muslimského světa a s tím i jeho historický a kulturní odkaz, který je podle něj ideálním nástrojem k šíření turecké měkké moci (*soft power*). To je naprosto odlišný přístup od předchozích vlád, které byly zaměřeny spíše na westernizaci, tedy na vztahy se západem. Turecko podle něj musí započít vícedimenzionální přístup ve své zahraniční politice a snažit se angažovat ve všech regionech, které jsou pro Turecko klíčové z geografického a historického hlediska. Tento přístup se projevil ve vztazích s blízkovýchodními zeměmi, kdy se Turecko snažilo vystupovat jako arbitr v izraelsko-syrském konfliktu (2008) a v izraelsko-palestinském konfliktu (1948 – dosud). V této strategii Turecko pokračovalo i v následujících letech, a to v konfliktech, jakými byly například válka v Iráku (2003) nebo občanská válka v Sýrii (2011 – dosud).

V návaznosti na tuto doktrínu, která si vytyčila za cíl stabilizovat vztahy s jednotlivými státy v regionu, uplatňovalo Turecko politiku nulových problémů se sousedy. Turecko se tak snaží být v zahraniční politice velice aktivní a dává přednost řešení problémů preemptivně, než aby se vypořádávalo s následky a řešilo nastalé situace reaktivně. V rámci této politiky se tak snaží Turecko naplňovat vizi, kdy státy v regionu budou ekonomicky prosperovat a k řešení konfliktů nebude uplatňováno násilí, ale politický dialog, což povede ke stabilitě a míru v regionu. Z tohoto stavu pak bude Turecko profitovat, protože si tak vytvoří ekonomické, vojenské a politické partnery, díky kterým upevní svou regionální pozici (Policy of Zero Problems with Neighbors 2011). Ovšem nelze zapomínat na to, že tato politika nulových problémů je pouze ideálním cílem tohoto zahraničně-politického přístupu, a potkává se tak se všemi problémy všední reality. Jedním z případů, kdy byl tento přístup neúspěšný, byla situace v Sýrii, která nastala po arabském jaru (2011). V důsledku akcí, které iniciovala syrská vláda, bylo Turecko donuceno upustit od přístupu dobrých vztahů a zvolit pragmatičtější přístup, kterým byla vojenská intervence na severní hranici Sýrie a vytvoření takzvané „bezpečné zóny“ (Ellis 2019).

Jednou z hlavních motivací, proč se Turecko angažuje na Blízkém východě a proč je tento region pro něj prioritní, je zajištění regionální hegemonie, kdy bude reprezentovat zájmy celého Blízkého východu. Z této skutečnosti pak bude Turecko profitovat jak v ekonomické sféře, kdy bude mít dostatek obchodních partnerů v regionu pro zajištění stabilní ekonomiky, tak i ve sféře diplomatické a geopolitické, kde bude vystupovat jako regionální mocnost. V rámci Davutoğlovovi doktríny jsou finální turecké ambice až na globální úrovni, kdy bude Turecko aktérem s významem přesahující regionální sféru (Akram 2010:239 – 252). Aby však k tomuto mohlo dojít, je zapotřebí nejdříve zajistit

domácí bezpečnost. Jednou z těchto bezpečnostních otázek, které motivují Turecko pro zahraniční intervence, je boj s kurdským separatismem.

1.2 Bezpečnostní hrozby a boj s kurdským separatismem

Po rozpadu Osmanské říše, která zanikla podpisem smlouvy ze Sèvres v roce 1920 a vznikem Turecké republiky v roce 1923, vyvstal nový problém, který se nacházel na území několika státních celků. Tímto problémem byla otázka kurdské menšiny, jež se ocitla roztroušená na území Turecka, Sýrie, Iráku a Íránu. Vztah kurdské menšiny a Turecka ovšem nebyl vždy nepřátelský. V letech mezi rozpadem osmanského impéria a vznikem nového tureckého státu měl formu spojenectví proti silám okupujícím turecké území. O to ironičtější byl vývoj událostí, které se odehrály po podepsání Laussanské smlouvy v roce 1923, kdy nedošlo k vytvoření samostatného kurdského územního celku, ale pod doktrínou kemalismu započalo prosazování tureckého nacionalismu. Myšlenka na vytvoření samostatného kurdského státu tak byla rychle smetena ze stolu a spolu s ní i naděje na sebeurčení kurdského národa. Reakce Kurdů na sebe ovšem nenechala dlouho čekat a zanedlouho začalo docházet k povstáním. Ve snaze zabránit budoucím pokusům o nezávislost se tehdejší vlády snažily eliminovat vše, co by jen náznakem mohlo připomínat samostatný kurdský stát. Mezi tyto snahy patřilo zakázání kurdského jazyka, jmen a stylu oblékání (Gunter 2008: 64). Všechna tato opatření měla za následek ještě vyšší odpor separatistických hnutí, jakými byla například *Strana kurdských pracujících* (*Partiya Karkerên Kurdistan – PKK*).

Tato strana nabývala na síle v průběhu 80. a 90. let 20. století. Vzhledem k probíhajícímu odporu těchto hnutí nebyla ani vojenská nebo politická vůle, která by usilovala o určitý druh reformy v otázce uznání kurdské národní identity. Obrat nastal až v roce 1999, kdy došlo k zadržení vůdce této separatistické skupiny Abdullaha Öcalana, jenž byl odsouzený k trestu odnětí

svobody na doživotí. Odstranění této hrozby mělo za následek uvolnění restrikcí, které byly namířeny proti kurdské menšině (Kalyoncu 2005: 73 – 80). Tato benevolence byla ještě více urychlena tureckou ambicí vstoupit do Evropské unie. Ta požadovala splnění Kodaňských kritérií, do kterých patří mimo jiné i dodržování lidských práv a ochrana jednotlivých menšin. V této době se dostala k moci AKP a jeden z bodů jejich volebního programu byla právě integrace Turecka do struktur Evropské unie.

Příchod války v Iráku (2003) vyvolal napříč vládou i armádou obavy z vytvoření samostatného kurdského území v severní části země u hranic s Tureckem. Pokud by k tomuto došlo, byla by turecká územní integrita v ohrožení. Turecko tak mělo na výběr, zda se přidat na stranu USA a poskytnout předsunuté základny pro ofenzivu do severního Iráku, nebo zůstat neutrální. Vzhledem k Davutoğlově doktríně a programu AKP, které chtěla Turecko přivést do Evropské unie, se Turecko rozhodlo USA nepodpořit a zůstat mimo konflikt. O tomto rozhodnutí se hlasovalo v parlamentu 1. března 2003. Součástí tohoto memoranda nebylo pouze hlasování o vstupu amerických vojsk na půdu Turecka, jenž se nesetkal u veřejnosti s velkou podporou, ale i návrh druhý, který měl zajistit kontrolu severního Iráku tureckými vojsky, pokud by vznikla hrozba samostatného Kurdistanu. Druhá část návrhu se setkala s obrovskou podporou jak veřejnosti, tak i generálního štábu a vlády (Efegil 2004: 105 – 114). Vzhledem k tomu, že návrh jako celek neprošel, nemohlo Turecko nijak zasahovat do dění v Iráku (alespoň ne veřejně).

O to zajímavější je incident z 24. dubna 2003, kdy skupina amerických vojáků zadržela členy speciálních jednotek turecké armády, kteří připravovali atentát na kurdského starostu u nedalekého města Kirkuku. Členové těchto speciálních sil byli převlečeni za civilisty cestující v rámci humanitárního konvoje. Tato mise měla za cíl destabilizovat region a poskytnout tak Turecku záminku

k větší angažovanosti na iráckém území. Tento typ tajných operací nebyl ojedinělý. Turecko vyslalo takových jednotek v průběhu Irácké války hned několik (Filkins – Jehl 2003).

V následujících letech 2006 a 2007 prováděli kurdští separatisté časté bombové útoky na civilní a vojenské cíle na území Turecka s vysokým počtem obětí. Odpověď ze strany Ankary na sebe nenechala dlouho čekat a ještě v roce 2007 bombardovalo turecké letectvo kurdské výcvikové tábory a základny v severním Iráku (BBC News 2007). Tyto útoky měly sloužit jako příprava pro nadcházející operaci *Sun*, která byla pojmenovaná po tříleté dceři tureckého vojáka, jež se stala obětí útoku PKK. Celá tato operace se tak nesla v duchu pomsty za utrpení a škody napáchané Kurdy. Turecku se podařilo zneškodnit velké množství zbraní a vyčistit několik vojenských základen. Avšak pro Irák byla tato operace narušením vnitřní suverenity a Irák tak velmi rychle vyzval ke stažení cizích vojsk ze svého území, což se nakonec po několika týdnech bojů stalo (Rainsford 2008).

Největší zlom v intervencích proti kurdskému separatismu přišel se začátkem občanské války v Sýrii (2011). V nastalém chaosu, kdy proti sobě bojovalo několik skupin na území jednoho státního celku, začala pomalu sílit syrská odnož kurdských ozbrojených sil Lidové obranné jednotky (*Yekîneyên Parastîna Gel* – YPG). Tato militantní skupina byla velice úspěšná v bojích proti samozvanému Islámskému státu a díky tomu se jí dostávalo letecké, materiální i výcvikové podpory ze strany USA. S nově dobytým územím v oblasti severní Sýrie, které osvobodila od nadvlády islámského státu, se do jejích složek začlenily i ostatní vojenské skupiny, které měly společného nepřítele (Lindenstrauss – Shavit 2019: 1 – 4). Došlo tak k vytvoření Syrských demokratických sil (*Syrian democratic forces* – SDF), jež postupem času vytlačily Islámský stát ze svých pozic a dostaly pod svou kontrolou rozlehlé území na

severu Sýrie. Růst těchto ozbrojených sil nezůstal v Turecku bez odezvy a prezident Recep Erdoğan se obával, že by mohlo dojít k podobnému scénáři na jeho území poté, co by se nechali Kurdové z tureckého PKK inspirovat Kurdy ze syrského YPG. V návaznosti na tyto obavy započala turecká armáda již v roce 2016 útok na Džarábulus, který byl sice pod kontrolou ISIS, ale jeho obsazení znamenalo pro Turecko zabraňování další kurdské expanzi (BBC News 2016). O dva roky později následoval další útok, tentokrát na město Afrín, kde se střetly turecké síly s YPG a následně město obsadily (BBC News 2018). Ovšem k největší operaci mělo teprve dojít.

V roce 2019 proběhly v Turecku volby a AKP obdržela o dost menší podporu než ve volbách předchozích. Důvodem pro ztrátu popularity byla především zvýšená nezaměstnanost, která byla způsobena ekonomickou stagnací a nespokojeností s velkým množstvím uprchlíků z války v Sýrii a Iráku. Prezident Erdoğan tak dostal ideální příležitost, jak vyřešit dva problémy najednou. Akce, která mu měla přinést zpět kýženou popularitu a dostat částečně pod kontrolu kurdskou hrozbu, byla operace *Pramen míru* (*Barış Pınarı Harekâtı*). V rámci této operace měl být obsazen pás území na hranicích Turecka a Sýrie, do kterého by byla přemístěná část uprchlíků ze Sýrie. Turecko by tak zároveň dostalo pod kontrolu část území, na kterém by nemohla působit YPG, a vytvořilo by si tak nárazníkovou zónu. Po stažení USA ze severní Sýrie v roce 2019 byla tato akce uskutečněna. Následně byla uzavřena dohoda s Ruskem o společném hlídkování na hranicích nárazníkové zóny (Ellis 2019).

Turecké intervence proti Kurdům na Blízkém východě tak nabraly daleko větší intenzity pod vládou AKP než pod vládami předešlými. Ačkoliv i v minulosti docházelo k útokům na kurdské pozice v severním Iráku, operace, jakou byla *Pramen míru*, nemá v novodobé historii Turecka obdoby.

1.3 Ekonomické aktivity Turecka na Blízkém východě

Na cestě za regionální hegemonií je stabilní a silná ekonomika další nedílnou součástí úspěchu země, jež má ambice se hegemonem stát. V Turecku započaly významné ekonomické reformy již během 80. let 20. století, kdy tehdejší premiér země Turgut Özal zavedl reformy, které obrátily tureckou ekonomickou strategii. Z importně zaměřené země bylo Turecko přeorientováno na exportní ekonomiku. Následkem této změny bylo vytvoření nové ekonomické třídy zvané *Anatolijští tygři*. To je označení pro malé a střední podniky, které jsou exportně založené (Barkey 2011: 4). Od nástupu AKP k moci zaznamenala turecká ekonomika strmý vzrůst, a to zejména díky úspěchu těchto firem. Změna přišla v roce 2008, kdy zasáhla svět ekonomická krize a poptávka ze strany Evropské unie značně poklesla. Turecko tak muselo začít více prohlubovat ekonomickou spolupráci jinde a vzhledem k doktríně AKP a multidimenzionální politice byl Blízký východ dobrou lokalitou pro ekonomickou expanzi.

Začala tak nová éra spolupráce mezi Sýrií, Irákem a Tureckem, kdy byla vydávána bezvízová cestovní povolení a byly uzavírány obchodní dohody podporující ekonomické vazby (Barkey 2011: 5). Výsledky této spolupráce jsou nejvíce viditelné, když porovnáme hodnotu vyexportovaných komodit do Sýrie, Iráku, Íránu Saúdské Arábie a Izraele. V roce 2003 bylo do Sýrie vyexportováno zboží v hodnotě 410 milionů amerických dolarů. Koncem roku 2018 se toto číslo vyšplhalo na 1,35 miliardy amerických dolarů (WITS 2021). Obchodní vztahy s Irákem zažily doslova raketový vzrůst (z 829 milionů v roce 2003 na 8 miliard amerických dolarů v hodnotě tureckého zboží do roku 2018) (WITS 2021).

Významně byla prohloubena také ekonomická spolupráce se Saúdskou Arábií a státy Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu (*Gulf cooperation council – GCC*). V rámci této spolupráce vzrostl odběr tureckých komodit z 5,3 % celkového objemu tureckého exportu v roce 2003 na 15,6 % v roce 2012

(Schmid – Subervie 2014: 9). Čistě se Saúdskou Arábií zaznamenal export z Turecka ještě větší růst: z původních 741 milionů dolarů v roce 2003 na 2,6 miliard v roce 2018 (WITS 2021).

Obchodní a ekonomické vztahy s Íránem jsou z hlediska Turecka velmi pragmatické, a to z důvodu vzájemné interdependence, kdy se Turecko neobejde bez fosilních paliv importovaných z Íránu a Írán se zase neobejde bez ropných rafinerií, které mu Turecko poskytne (Shmid – Subervie 2014: 20). Vztah těchto dvou zemí v rámci ekonomické spolupráce zažíval v posledních letech podobný trend, jako tomu bylo i u zemí předchozích. Z 533 milionů amerických dolarů vzrostl export na 2,4 miliardy do roku 2018 (WITS 2021).

Neméně důležitý je i trh v Izraeli, který zažil totožný trend jako ostatní blízkovýchodní země. Zde je Turecko jedním z nejdůležitějších dovozců potravin a tudíž i klíčový partner pro Izrael (Shuman 2020). Růst tureckého exportu šplhal stabilně již od roku 2003, kdy byl na hodnotě jedné miliardy dolarů. V roce 2018 se vyšplhal až na 3,9 miliardy (WITS 2021).

Ekonomická spolupráce se zeměmi Blízkého východu je pro Turecko už v dnešní době strategickou nutností, protože jejich vzájemný obchod tvoří značnou část turecké exportní ekonomiky. Obchodní vztahy s těmito zeměmi by tak měly být pro jeho zahraniční politiku nadmíru důležité, a to z toho důvodu, že z velké části ovlivňují prosperitu podniků, které jsou nedílnou součástí turecké ekonomiky. Pokud by tak Turecko v budoucnu nevyvíjelo dostatečné aktivity k zajištění dobrých ekonomických vazeb a nebudovalo vzájemnou spolupráci, mohlo by se ocitnout bez odběratelů svého kapitálu. Vzhledem ke stagnující turecké ekonomice by tato eventualita byla více než nebezpečná pro současnou vládní stranu AKP, jejíž činnost je bedlivě sledována z okolních

zemí, a každá známka nestability se tak může projevit jako odliv finančních prostředků.

2 Nástroje turecké zahraniční politiky

2.1 Diplomatické nástroje

Málokde na světě se nachází tak nevyzpytatelný region, jako je Blízký východ. Časté změny politických režimů, roztroušené etnické skupiny na území několika státních celků, intervence cizích mocností a nezřídka kdy i války. Do toho všeho ještě velké množství problémů humanitární a environmentální povahy. I přes nestálou povahu tohoto regionu, který by se dal připodobnit k hořícímu domu, do kterého je některými aktéry přiléván olej a jindy zase voda, se i tak Turecko snaží o jeho metaforické uhašení. Tyto snahy jsou součástí dlouhodobé strategie Ankary, jež vychází z doktríny strategické hloubky, podle které je zajištění stability okolních zemí nezbytné pro tureckou prosperitu. A jedním z nástrojů, které při dosažení míru a stability Turecko používalo, je mediace.

Pro ujasnění pojmů je nejprve nutné definovat, v jakém smyslu chápeme význam slova mediace v kontextu této práce. Definice podle ministerstva vnitra České republiky říká, že: „Mediaci lze popsat jako moderní komunikační metodu směřující k řešení konfliktů formou dohody. Mediace probíhá jako společná schůzka obou stran konfliktu a nestranného mediátora, který vede jednání tak, aby obě strany měly možnost se k vzniklé situaci vyjádřit, vyjasnit si vzájemně svá stanoviska a nakonec společně nalézt takové řešení, které bude pro všechny zúčastněné přijatelné a prakticky proveditelné.“ (Mediace 2021)

Události, jakými byly válka v Zálivu (1990 – 1991), válka v Iráku (kde se Turecko angažovalo jako organizátor schůzky mezi iráckými zastupiteli a inspektory vyšetřujícími zbraně hromadného ničení v roce 2003) a druhá Libanonská válka (2006), přiměly Ankaru jednat. Zvyšující se nestabilita regionu mohla způsobit ohrožení turecké bezpečnosti a to si nemohla AKP dovolit.

Jedním ze zdrojů problémů, který přispěl k této nestálé povaze, byl izraelsko-palestinský konflikt. Ten eskaloval zejména po druhé intifádě (2000 – 2005) (Altunisk – Cuhadar 2010: 372). Druhým problémem byl izraelsko-syrský konflikt, kdy Sýrie financovala teroristické skupiny Hammás a Hizballáh, které podnikaly násilné akce proti Izraeli. Izrael měl tak zájem na zastavení činnosti těchto dvou skupin, zatímco Sýrie chtěla získat zpět Golanské výšiny. Golanské výšiny jsou *de iure* součástí Sýrie, avšak *de facto* patří Izraeli, který je zabral během šestidenní války v roce 1967 (Bronner 2008). Vývoj obou těchto konfliktů vzbuzoval značné obavy mezi tureckými vojenskými a politickými představiteli. Obávali se, že tyto neutuchající rozpře povedou k dlouhodobým bezpečnostním problémům a vzestupu radikalismu v regionu. Vyřešení této problematické situace se tak stalo nejvyšší prioritou pro tureckou administrativu, která použila jako nástroj právě mediaci mezi všemi znepřátelenými stranami. Díky relativně dobrým vztahům s aktéry na obou stranách mělo Turecko velice vhodnou pozici, aby tak mohlo hrát roli mediátora jak během konfliktu mezi Izraelem a Sýrií, tak i v izraelsko-palestinské rozpři (Altunisk – Cuhadar 2010: 373). Tato skutečnost pak přispěla k tomu, že Turecko bylo schopné zajistit bezpečné místo pro setkávání jednotlivých stran a jejich vzájemné jednání. Dále také sloužilo jako komunikační kanál mezi všemi stranami a dohlíželo na dodržování dohod vyjednaných během příměří (Altunisk – Cuhadar 2010: 381-382). V počátcích vypadala tato jednání velice nadějně a přinášela kýmžené výsledky. Ovšem zanedlouho je velmi negativně ovlivnila následná izraelská invaze do Pásmu Gazy v roce 2008, jež byla součástí izraelské operace s názvem *Lité olovo* (*Mivca Oferet Jecuka*). Ta ukončila všechna vyjednávání s palestinskou stranou a zároveň došlo i ke zhoršení izraelsko-tureckých vztahů, a to především kvůli špatné komunikaci s tureckou stranou, která o této operaci vůbec nebyla informovaná. Premiér Erdoğan vnímal kroky Izraele jako velkou urážku a veřejně

odsoudil izraelské jednání (Efron 2018: 8). Izraelsko-syrské vyjednávání dopadlo velice obdobně. I přes nadějně počáteční úspěchy dosažené na obou stranách během vyjednávání pohřbila izraelská invaze všechny naděje na jakoukoliv formu dohody (Allah 2016: 111).

Írán a jeho jaderný program je dalším faktorem, jenž dostává Blízký východ do svízelných situací. Konflikt, který by mohl vzniknout ze střetu mezi Íránem a západními mocnostmi včetně Izraele, by měl pro Turecko katastrofické důsledky. S největší pravděpodobností by se celý region destabilizoval a došlo by k poklesu ekonomické stability v regionu Blízkého východu, a tudíž i v samotném Turecku. Navíc hrozba vyzbrojení Iránu jadernou hlavicí by znamenala nutnost opatřit si atomovou zbraň i pro další aktéry na Blízkém východě a nastalo by tak bezpečnostní dilema. Turecká kritika Izraele po jeho Invazi do Pásma Gazy a následné ochlazení vztahů napomohlo k vytvoření větší důvěry mezi Tureckem a Teheránem. Islámská povaha AKP byla také ku prospěchu, a to hlavně díky větší náboženské agendě, která byla v minulosti překážkou při získávání důvěry u sekulárních vlád. Zároveň díky členství v NATO mohla Ankaru vystupovat neutrálně i v očích západních zemí, které se stavěly negativně vůči íránskému jadernému programu (Meir 2010: 27 – 28). Během vyjednávání se Turecko zastávalo íránského využití atomové energie, ovšem její využití mělo být čistě pro civilní a mírové účely (Sinkaya 2016: 82).

Po několika letech vyjednávání dospěla za turecké účasti tato diplomatická iniciativa k úspěšnému konci. V roce 2015 byla podepsána dohoda o Společném komplexním akčním plánu (*Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA*) která omezovala využití jádra pouze na civilní účely a zároveň rušila ekonomické sankce uvalené na Írán (Iran Sanctions 2017). Zrušení sankcí bylo dobrou zprávou nejen pro Teherán, ale i pro Ankaru, jelikož otevřelo dveře novým obchodním dohodám a větší ekonomické spolupráci. Íránští

představitelé vyjádřili spokojenost s výsledkem vyjednávání a zároveň poděkovali turecké straně za podporu jejich jaderného programu a vyjádřili za to svůj vděk. (Sinkaya 2016: 90). Tato pracně vyjednaná dohoda neměla však dlouhého trvání. Trumpova administrativa nahlížela na celou situaci diametrálně odlišně od té Obamovy a rozhodla se z dohody stáhnout. Trump se obával zejména slabé kontroly nad Iránským jaderným programem a taktéž možnosti využití jádra pro vojenské účely. Tento krok uvítaly zejména Izrael a Saúdská Arábie, přičemž iránský prezident se ohradil tím, že plánuje dohodu dodržet. Prezident Íránu taktéž uvedl, že Donald Trump je tím, kdo má ve zvyku dohody porušovat (Landler 2018).

Úspěch při mírových a diplomatických jednáních nebyl pokaždé zaručen a ne vždy přinesl očekávaný výsledek, ať už to bylo způsobeno špatnou spoluprací mezi přítomnými účastníky, anebo jejich neslučitelnými zájmy. I přes některé neúspěchy se však Turecku podařilo značně zlepšit vztahy s muslimskými zeměmi. Když v roce 2010 prováděla Turecká nadace pro ekonomiku a sociologii (*Turkish Economic and Social Studies Foundation – TESEV*) výzkum napříč arabskými zeměmi na Blízkém východě a Íránem, zjistila, že Turecko vnímá pozitivně 85 % všech dotázaných účastníků (Szymański 2011: 81). A právě mediační snahy, které Ankara vyvíjela, měly pozitivní dopad na vztahy Turecka a blízkovýchodních zemí. To se následně projevilo i na zlepšení ekonomické spolupráce mezi Tureckem a jeho arabskými a perskými obchodními partnery. Prohloubení vzájemných vztahů a lepší ekonomická kooperace měly za následek zvýšení objemu komodit vyexportovaných do regionu Blízkého východu. V roce 2007 činila hodnota exportovaného zboží přibližně 15 miliard amerických dolarů, přičemž v roce 2010 už tato hodnota činila 25 miliard dolarů. Zvedla se také celková hodnota importovaných komodit z regionu, a to z 12 miliard amerických dolarů na 16

miliard (Szymański 2011: 80 – 81). Mediace jako nástroj v rámci zahraniční politiky, která se řídila Davutoğlovou doktrínou, byla do určité míry úspěšná. Ačkoliv ne vždy přinesla kýžené výsledky pro zúčastněné strany, prospěla především tureckému obrazu v zahraničí a taktéž jeho diplomatickým i ekonomickým vztahům.

Šíření jazyka a kultury je nedílnou součástí měkké moci (*soft power*), již Turecko používá k expanzi svého vlivu. Za tímto účelem vznikl v roce 2007 *Ynus Emre institut*, který propaguje turecké kulturní zvyklosti, pořádá veřejné akce a pomáhá zprostředkovávat výuku jazyka v zahraničních zemích (Headquarters 2020). Jednou z těchto zemí je i Sýrie, kde institut začal počátkem roku 2020 nově působit. Svou činností zde pomáhá ke vzdělávání syrské populace. Té se mnohdy vzdělání nedostává, a to z důvodu probíhajícího válečného konfliktu (Daily Sabah 2020). Současně s edukací populace se tak Turecku daří zpřístupňovat velké části obyvatelstva literaturu, zprávy a televizní programy v turečtině. Ankara si tak od této činnosti údajně slibuje zlepšení bezpečnosti a snížení frekvence teroristických útoků, a to zejména díky změně vnímání Turecka, pochopení jeho činností a mentality (Guvendik 2021).

Avšak všechny blízkovýchodní státy nejsou zasaženy válkou a jejich populace může být tak dobře ovlivňována jako v Sýrii. Pro tyto země má turecká televize speciální pořady, jimiž jsou takzvané mýdlové opery (*Soap operas*). Jejich popularita je obrovská především na Blízkém východě, ovšem celkově se vysílají do 130 zemí světa (Çevik 2014: 83). Struktura těchto telenovel je většinou dosti podobná a ději dominuje romantická zápletka s ženskou protagonistkou ve vedoucí roli. Jsou zde také vyobrazeny každodenní těžkosti a strasti života v patriarchální společnosti, jež jsou zasazeny do různorodých historických prostředí. Enormní úspěch těchto mýdlových oper přiblížil arabskému publiku tureckou kulturu, způsob myšlení a životní styl. V některých

případech dokonce až takovým způsobem, že se začalo používat označení „turecký vzhled“ při plastických operacích (Çevik 2014: 91 – 92).

2.2 Vojenské nástroje

Zajištění vlastní bezpečnosti je jedním z nejdůležitějších národních zájmů každého státu v mezinárodním systému. Proto není překvapivé, že pro udržení svých občanů v bezpečí Turecko dlouhodobě buduje a modernizuje svou armádu. Turecké ozbrojené síly tvoří v současnosti přibližně 437 tisíc členů vojenského personálu, což je v rámci Severoatlantické aliance (*North Atlantic Treaty Organization* – NATO) druhá nejpočetnější armáda hned za Ozbrojenými silami Spojených států. Tento počet vojáků převyšuje dokonce i armády Spojeného království, Francie a Kanady dohromady (Statista 2020). Povaha konfliktů, kterých se turecká armáda účastní, tak definovala i její přizpůsobení se požadavkům moderního bojiště. Dlouhodobý boj se separatistickou skupinou PKK, jež využívá zejména teroristické taktiky boje, si vyžádal modernizaci podobnou těm, kterou procházely západní státy po účasti na konfliktech v Iráku a Afghánistánu. Průzkumné i bojové drony, vozidla odolná proti výbuchu min, pozorovací satelit Göktürk-1, útočné helikoptéry, moderní námořní plavidla, tanky německé výroby Leopard 1 a Leopard 2 a v neposlední řadě moderní pušky turecké výroby MPT-76 (Akar 2020: 9), to všechno je vojenská technika tvořící arsenál sil, které jsou připravené k nasazení proti teroristickým i konvenčním hrozbám na Blízkém východě.

Irák a Sýrie jsou dva sousední státy, jež jsou z hlediska bezpečnosti hranic velmi problematické. Pronikání jednotek kurdské PKK na tureckou půdu z těchto zemí je dlouhodobým bezpečnostním rizikem, se kterým se Ankara potýká. Bez nasazení tureckých vojenských jednotek v příhraničních oblastech by nebylo vůbec možné tento problém efektivně řešit. Turecko tak vybudovalo skoro 37 vojenských základen a stanovišť v severním Iráku (Dri 2020). Podobnou taktiku

využilo Turecko při operaci *Peace spring*, jež měla mimo jiné zabránit pronikání Kurdů přes syrské hranice. Vytvoření takzvané „bezpečné zóny“ mělo zajistit dostatečnou vojenskou přítomnost a zabránit tak potenciálním nežádoucím průnikům na turecké území (The Guardian 2019).

Jako další zdroj potenciální hrozby spatřovali turečtí představitelé zhoršení vztahů s Izraelem, ty po incidentu na lodi *Mavi Marmara* v roce 2010 klesly na dramaticky nízkou úroveň. Loď, která vezla humanitární pomoc do Pásma Gazy, se ocitla pod útokem Izraelských speciálních sil. Výsledkem byly ztráty na životech 10 tureckých aktivistů (BBC News 2016). Odpověď Ankary na sebe nenechala dlouho čekat a záhy došlo k navýšení námořní přítomnosti ve středoziemním moři. Projekce vojenské moci měla sloužit jako jasný signál směrem k Izraeli, že si nemůže podobné akce dovolovat a že je Turecko ochotno své zájmy hájit i silou (Lindenstrauss – Berelovich 2012: 10).

A právě hájení svých zájmů silou a vojenské intervence jsou jedny z prostředků, které Ankara využívá k naplnění svých cílů. Tato skutečnost se velice dobře ukázala po propuknutí občanské války v Sýrii a zformování SDF. Turecko si začalo uvědomovat nebezpečí, které by mohly sjednocené Kurdské jednotky představovat, a rozhodlo se proto intervenovat. Vojenské akce Ankary však nejsou omezeny pouze na území Sýrie. V letech předcházejících arabskému jaru intervenovalo Turecko v hojné míře i v severním Iráku, a to zejména kvůli teroristickým útokům PKK na území Turecka. Tyto intervence jsou detailněji popsány v podkapitole Bezpečnostní hrozby a boj s kurdským separatismem.

Členství v NATO je další výhodou, kterou ostatní blízkovýchodní země postrádají. Ankara má díky němu daleko silnější pozici, a to zejména kvůli článku 5 o kolektivní obraně. Umístění 50 amerických jaderných hlavic na letecké základně İncirlik poskytuje Turecku křeslo ve Skupině pro jaderné plánování

NATO a taktéž zajišťuje bezpečnostní garanci ze strany Spojených států (Lindenstrauss – Berelovich 2012: 14). Tato garance však nemusí trvat navěky. To se ukázalo po neúspěšném převratu v roce 2016, kdy vyvstaly ve Spojených státech otázky, zda by nebylo lepší přemístit hlavice pryč z tureckého území. Po invazi do Sýrie v roce 2019 vypukla debata o odstranění hlavic znovu, zatím však stále zůstávají zamčené v bunkrech na základně İncirlik (The Guardian 2019).

Budování silné armády, vojenská přítomnost na hranicích Iráku a Sýrie a nebo členství v NATO jsou všechno faktory, které přispívají k odstrašení potenciálních nepřátel. Není to však úplné řešení problémů turecké národní bezpečnosti. K hájení tureckých národních zájmů jsou používány nejenom obranné, ale i útočné nástroje. Mustafa Ünal (Ünal 2016: 55) tvrdí, že desetiletí bojů s Kurdy přiměla tureckou armádu změnit strategii a inovovat svou bojovou doktrínu. V minulosti se dařilo Turkům obsazovat a dobývat území obývané PKK, ovšem kýžené úplné vítězství stále nepřicházelo. Kurdům se i přes ztrátu území dařilo provádět násilné útoky a dosahovat tak politických cílů. Nová bojová technika umožnila provést změnu bojové doktríny, jež se začala transformovat během let 2008 a 2009.

Doktrína hlídej – najdi – zaútoč byla založená na úplně novém přístupu ke kontaktu s nepřítelem. Ten měl probíhat podobným způsobem, jakým operovaly jednotky západních zemí při misích v Afghánistánu. Turecká armáda tak při ní začala využívat nově nakoupené technologie, kdy bojové drony, průzkumné satelity a moderní helikoptéry poskytují daleko modernější a sofistikovanější taktiku při bojích s PKK (Ünal 2016: 64). Tento nový styl boje ovšem nevyklučuje ani použití klasických frontových operací, při kterých dochází k nasazení těžkých tanků, obrněných transportérů a dělostřelectva. Příkladů těchto operací bychom našli hned několik, patří do nich operace *Pramen míru*, *Štít Eufratu* (*Fırat Kalkanı Harekâtı*) a *Olivová ratolest* (*Zeytin Dalı Harekâtı*).

2.3 Ekonomické nástroje

S příchodem politiky nulových problémů se sousedy začalo Turecko také více cílit na rozšiřování svého ekonomického vlivu na Blízkém východě. Za tímto účelem se rozhodlo učinit víza dostupnějšími, uzavřelo celou řadu dohod o volném obchodě a začalo podporovat bilaterální investice.² V důsledku tohoto nového přístupu se Ankaře podařilo navýšit obchodní spolupráci se zeměmi v celém regionu Blízkého východu. Nebyl to ovšem pouze nějaký nepatrný nárůst, ale razantní skok. Celková hodnota obchodovatelných komodit se tak vyšplhala z 5,7 miliard dolarů v roce 2002 na 57,7 miliard v roce 2013. Přístup k ekonomickým vztahům je tak pro Turecko mnohdy důležitější než politické motivace a zájmy (Tekin – Tekin 2015: 10). Tento postoj k vzájemným vztahům můžeme pozorovat například u Izraele, se kterým se vzájemné vztahy dlouhodobě zhoršovaly, ovšem ekonomický vztah funguje velice dobře dál. K prosazování svých ekonomických zájmů využívá Turecko také členství v mezinárodních organizacích, jako je například Světová obchodní organizace (*World Trade Organization* – WTO). Dále je také signatářem všeobecné dohody o clech a volném obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade* – GATT) (*Free Trade Agreements: 2021*).

Díky islámské povaze vlády AKP bylo možné navázat nové vztahy se zeměmi, které dřív vůbec nebyly považovány za významné potenciální obchodní partnery. V minulosti byly překážkou k prohloubení vztahů především původní ideály kemalistických vlád a sekulární povaha Turecka, to všechno se však změnilo po nástupu AKP k moci. Ankara využila možnost ještě více rozšířit své

---

² V současnosti je aktivní dohoda o volném obchodu pouze s Izraelem. V roce 2004 byla uzavřena i se Sýrií, ale se začátkem syrské občanské války byla ze strany Bašára al-Asada vypovězena.

ekonomické aktivity do regionu Blízkého východu, a to hlavně poté, co si turečtí představitelé uvědomili, že je integrace Turecka do EU v nedohlednu.

Destabilizace Iráku byla pro Ankaru příležitost, jak navázat silnější vztahy s autonomní kurdskou vládou. Ta díky této destabilizaci získala větší autonomii a Turecko s ní bylo ochotno i přes svůj historicky přetrvávající strach z kurdské nezávislosti zlepšit ekonomické vztahy. Turecko ovšem není jedinou zemí, která má zájem o obchodování s Irákem a potažmo s Kurdy. Irák je důležitým obchodním partnerem i pro Írán, který tak přímo soupeří s Tureckem o ekonomický vliv (Schmid – Subervie 2014: 20).

Írán a Turecko jsou i přes tuto rivalitu klíčovými partnery, a to zejména v oblasti obchodu s ropou a zemním plynem. Obchodní vztahy obou zemí byly však ovlivňovány sankcemi namířenými proti íránskému jadernému programu. Turecko i Írán byly tak za obchod s fosilními palivy značně penalizovány a sankce znemožňovaly provádět transakce v amerických dolarech a v jiných měnách. Výhodou vzájemné hranice obou zemí a existence kurdské populace v příhraničních oblastech je možnost uplatnit tureckou liru jako měnu pro íránskou stranu na jejím území a větší sortiment zboží. Nedochozí pak k problémům jako v případě obchodování s Čínou, kdy byl Írán limitován ve svých nákupech, při kterých mohl užívat pouze čínskou měnu a nakupovat pouze čínské zboží. Turecko je tak ideálním odběratelem íránských fosilních paliv, zatímco jsou proti Íránu namířeny ekonomické sankce (Turkish Policy Quarterly: 2018).

Humanitární a rozvojová pomoc jsou dalšími z prostředků, které jsou používány za účelem naplnění cílů turecké zahraniční politiky. Turecko je dlouhodobý poskytovatel finanční pomoci do zemí, jakými jsou Somálsko, Palestina, Ekvádor nebo Afghánistán. V rámci zahraničí pomoci vysílá do válek

nebo přírodními katastrofami postižených zemí i některé ze svých organizací, jakými jsou například *Turecká agentura pro spolupráci a koordinaci (Türk İşbirliği ve Koordinasyon İdaresi Başkanlığı – TİKA)* a nebo *Orgán pro zvládání katastrof a mimořádných událostí (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı – AFAD)* Ankara má tak velké množství zkušeností s poskytováním zahraniční pomoci, které může aplikovat ve svém regionu (Çevik 2019: 61).

S příchodem občanské války v Sýrii vyvstal narůstající problém v podobě uprchlické krize. Kvůli ní se stalo Turecko domovem nejpočetnější syrské komunity na světě, čítající bezmála 3,6 milionů Syřanů, již jsou v Turecku registrovaní jako uprchlíci (Gall 2021). Jen v roce 2019 bylo Turecko největším dárce finanční pomoci na světě, kdy poskytlo 7,64 miliardy dolarů pro účely humanitární a rozvojové pomoci, z čehož šla převážná část do Sýrie na poválečnou rekonstrukci a na řešení syrské uprchlické krize (Development initiatives 2020). Pro mnohé z těchto uprchlíků je vidina útěku za hranice jedinou možností na život bez neutuchajícího násilí. Aby se však mohli začlenit a najít si práci v Turecké společnosti, je pro ně nezbytné znát turecký jazyk i kulturní zvyklosti (Gall 2021). Ankara si tuto skutečnost velice dobře uvědomuje, a je proto ochotná jejich vzdělání podporovat.

3 Vztahy Turecka s vybranými zeměmi Blízkého východu

3.1 Írán

Írán i Turecko jsou dvě země s dlouhou a bohatou historií, která se datuje až do dob středověku. Vztah obou zemí byl po staletí definován jejich odlišnými kulturami, mocenskými zájmy a náboženskými ideologiemi. V průběhu historie se tak vytvářela vzájemná rivalita pramenící z těchto odlišností. Velkou roli v tomto vztahu hrál fundamentální rozdíl mezi oběma odnožemi islámu, kdy sunnitská Osmanská říše (1453 – 1923) soupeřila o nadvládu s šíitskou dynastií Safíovců (1501 – 1736) a později s dynastií Kadžárovců (1791 – 1925). Tyto náboženské rozdíly a soupeření o moc pak zdědily i vládnoucí režimy obou zemí ve 20. století (Gasparetto 2018: 85). Pokud jde však o navázání ekonomické spolupráce, jsou země většinou ochotné přehlédnout některé odlišnosti a zasednout spolu k jednacímu stolu. Írán i Turecko tak spolu začaly prohlubovat ekonomickou spolupráci, a to hlavně díky Özalovým ekonomickým reformám zmíněným v první kapitole, jež začaly Turecko přeorientovávat na exportní ekonomiku během 80. let 20. století. Vzájemná obchodní spolupráce obou těchto zemí se ještě více prohloubila po nástupu AKP k moci, a to zejména díky Anatolským tygrům. K navazování těchto vztahů využívalo Turecko velmi chytře islámskou rétoriku, díky níž tak apelovalo na muslimskou solidaritu. Primární zájem však nespočíval v náboženském sblížení, ale dával si za cíl vytvořit z Turecka energetický uzel. Pro tento účel byl Írán, jako dodavatel ropy a zemního plynu, nepostradatelným článkem pro naplnění tohoto zájmu. Motivace k této vzájemné spolupráci by se tak dala označit za více pragmatickou než ideologickou (Gasparetto 2018: 86). Tato pragmatičnost se ukázala během probíhající mediace mezi Íránem a západními mocnostmi o jeho jaderném programu, po které došlo ke zlepšení vzájemných vztahů. Turecko chtělo prosadit mírové využití jádra, což byly podmínky,

za kterých bylo ochotno v těchto jednáních vystupovat a Írán podpořit. Nechtělo však v žádném případě dopustit, aby Írán získal jaderné zbraně, ale ani aby došlo ke konfliktu mezi Íránem a USA. (Lindenstrauss 2018: 56)

Počátek Arabského jara na Blízkém východě a v severní Africe poskytl nové příležitosti k obnovení dávné rivality mezi Teheránem a Ankarou. Pád mnoha tradičních režimů v těchto regionech měl za následek politický chaos v zemích, kde k těmto nepokojům docházelo. Turecko i Írán tak vycítily možnost šířit své politické ideologie. Vzhledem k turecké angažovanosti v regionu a jeho modelu muslimské demokratické země, který by mohl být potenciálním vzorem mnoha blízkovýchodních politických představitelů, vnímal Írán tyto myšlenky jako hrozbu pro své mocenské zájmy. Percepce tohoto ohrožení vyplývala především z hrozby změny režimu v Sýrii, kdy Turecko mělo zájem na odstranění režimu Bašára al-Asada. Ten byl však klíčovým spojencem íránského režimu po mnoho let a změna syrského politického vedení by měla za následek oslabení pozice Íránu v regionu. Díky atraktivnímu tureckému modelu demokracie byl v ohrožení i samotný íránský režim, který by tak mohl potenciálně čelit vzrůstajícímu politickému tlaku na domácí scéně, a to zejména kvůli již zmíněným bouřlivým změnám na Blízkém východě (Larrabee – Nader 2013: 2 – 3). V průběhu občanské války v Sýrii se Íránu podařilo udržet režim Bašára al-Asada u moci, a to i přes tureckou podporu jeho opozice. Ankaře tak nakonec nezbylo nic jiného než se smířit se skutečností, že ke změně režimu nedojde, a začala se více zaměřovat na zadržování kurdského separatismu u severních hranic Sýrie (Shine – Lindenstrauss 2017: 1).

Otázka kurdského separatismu je další záležitostí, jež je společným problémem pro obě tyto aspirující regionální mocnosti. Ačkoliv tento problém nebyl vnímán tak intenzivně na straně Íránu jako na straně Turecka, byl dostatečně významným na to, aby docházelo k výměně zpravodajských

informací. Írán však nebyl v minulosti ochoten provádět velké operace v tureckém stylu. To se ukázalo poté, co Turecko v roce 2019 oznámilo, že obě země spolu budou vést vojenské operace zaměřené proti PKK a její íránské odnoži, Straně za svobodný život v Kurdistánu (*Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê – PJAK*), na to však Írán reagoval rychlým vyvrácením této informace (Lindenstrauss 2018: 55). Ovšem hned v roce 2020 vydaly Ankara i Teherán prohlášení, ve kterém uváděly počátek vojenské spolupráce. Ta si kladla za cíl potírat činnosti PKK i PJAK (Ragip 2020). Pro Írán se tak postupně stala problematika kurdského separatismu daleko tíživější než v předchozích letech, a to hlavně díky vytvoření SDF na území Sýrie a hrozbě založení samostatného Kurdistánu.

Vztah obou zemí bychom tak mohli definovat jako velmi pragmatický. Nejedná se o formu spojenectví, ale také se nejedná o vzájemné nepřátelství. Turecko i Írán jsou si vědomy vzájemné ekonomické interdependence, ale rovněž se snaží upevňovat své mocenské pozice v regionu. Důsledkem aktivní politiky AKP docházelo v minulosti k mnohým proměnám ve vzájemném vztahu, kdy se oba státy v některých případech shodovaly ve svých politických krocích a jindy zase narážely na odlišné postoje druhé strany (nacházely shodu například v postupu proti Kurdům, ovšem v problematice občanské války v Sýrii se obě země ocitly na rozdílných stranách). S novými mocenskými ambicemi Turecka se tak opakuje historie, jež byla protkaná vzájemnou rivalitou Osmanské říše a Perských vládnoucích dynastií.

3.2 Izrael

Jakkoliv bylo založení Izraele po druhé světové válce problematické, v očích Turecka, na rozdíl od zbytku muslimského světa, se jednalo o nového důležitého hráče, se kterým mělo zájem navázat spolupráci. Důkazem pro tuto

skutečnost bylo uznání izraelské nezávislosti už v roce 1949. Turecko se tak stalo nejenom jednou z prvních zemí na světě, která samostatný stát Izrael uznala, ale hlavně první takovou muslimskou zemí. Efron (Efron 2018: 5 – 6) tvrdí, že do začátku 90. let byl vztah obou zemí velmi chladný a Ankara se snažila skrývat své diplomatické styky s Tel Avivem kvůli zachování dobrých vztahů s arabským světem. Ovšem počátkem této poslední dekády 20. století došlo ke značnému prohloubení a zlepšení vztahů. Ekonomická spolupráce zažívala rozkvět a Turecko mělo možnost uzavírat vojenské obchody a získávat moderní vybavení, ke kterému by jinak nemělo přístup. Všechno se však mělo začít brzy měnit s příchodem druhé intifády v roce 2000 – 2005.

Na začátku nového tisíciletí obletěly výjevy z tohoto konfliktu celý svět a izraelská participace byla vnímána tureckou veřejností velmi negativně. S příchodem AKP se tato nálada veřejnosti začala promítat i do vzájemných vztahů, kdy jednání Izraele v Pásmu Gazy začal veřejně odsuzovat tehdy ještě premiér Erdoğan. Zhoršení spolupráce však neproběhlo ve vojenském sektoru. Zde stále Ankara nakupovala vojenské vybavení, jakými byly například bezpilotní drony a sledovací systémy použité na monitorování iráckých hranic (Efron 2018: 8). Problém mezi Araby a Izraelci nebyl Turecku lhostejný, a proto se rozhodlo vystupovat v tomto konfliktu jako mediátor. Všechny snahy na zažehnutí těchto sporů však vzaly za své s příchodem izraelské ofenzivy v roce 2008 do Pásma Gazy. Tato událost ještě více přispěla k pomyslné propasti, která se začala rozrůstat mezi oběma zeměmi. A aby toho nebylo málo, přibyl ještě incident na lodi Mavi Marmara, která se snažila prorazit izraelskou blokádu do Pásma Gazy. Při něm zabitých 10 tureckých občanů bylo prvními oběťmi v rámci NATO, jež měl Izrael na svědomí. Izraeli se tak podařilo významně zhoršit vztahy nejenom s Tureckem, ale jeho reputace utrpěla i v zahraničí. Došlo tak k ještě větší izraelské izolaci v rámci celosvětového společenství. Izraelské akce měly

diplomatické důsledky až na půdě OSN. Izrael si byl však velmi dobře vědom všech škod, jež byly důsledkem jeho akcí, a snažil se vzájemné vztahy urovnat. Inicioval založení vyšetřovací komise a odškodnil pozůstalé rodiny všech zabitých tureckých občanů (Sheharyar Khan 2015: 43 – 44).

Chaos, který se odehrával v Sýrii po propuknutí občanské války, začal do velké míry ohrožovat izraelské a turecké národní zájmy. Vzestup radikálních teroristických skupin a používání chemických zbraní přiměly předsedu vlády Izraele Benjaminu Netanjahu k tomu, aby se svému tureckému protějšku Recepovi Erdoğanovi v březnu 2013 veřejně omluvil. Erdoğan uznal potřebu vzájemné spolupráce a uvědomoval si nebezpečí, které situace v Sýrii začala chrlit. Tyto vzájemné kroky však neměly za následek návrat do dob před rokem 2008, ale pouze začaly stabilizovat již tak poškozený vztah. K vzájemnému sblížení obou zemí docházelo mezi lety 2013 – 2016, avšak tyto snahy ztroskotaly na vzájemné nedůvěře, jež se v průběhu let stihla vybudovat, a nepomohl jim ani pokus o vojenský převrat v Turecku v roce 2016 (Ülgül 2019: 140 – 141). Po izraelských útocích v Pásmu Gazy v roce 2017 začali představitelé obou zemí kritizovat navzájem své činy v mezinárodním systému. Tel Aviv odsuzoval akce v severní Sýrii, utlačování Kurdů a uvěznění turecké politické opozice. Prezident Erdoğan zase na oplátku popsal útoky Izraele v Pásmu Gazy jako nelidské. V reakci na toto tvrzení označil premiér Netanjahu Erdoğanův výrok za aprílový vtíp. Odpověď tureckého prezidenta na sebe nenechala dlouho čekat, Erdoğan nazval izraelského premiéra teroristou a označil Izrael za teroristický stát (Ülgül 2019: 142). Po těchto slovních přestřelkách svitla koncem roku 2020 mírná naděje na zlepšení vztahů obou zemí, když prezident Erdoğan vyjádřil přání na urovnání vzájemných neshod (Goren 2021).

Za vlády AKP tak docházelo spíše ke zhoršování vztahů mezi Tureckem a Izraelem. Tento trend se výrazně prohloubil zejména po neúspěšné mediaci

v roce 2008. Dle mého názoru měly turecké snahy o urovnání konfliktu mezi Izraelem a Palestinou až příliš vysoké cíle. Ankara se pokoušela vyřešit spor, který trvá již desetiletí. Během izraelsko-syrských vyjednávání byly požadavky na stažení Izraele z Golanských výšin (Golanské výšiny jsou pro Izrael strategicky velmi důležité z defenzivního hlediska), za kterých by Sýrie a Izrael našly společnou cestu, pro Izrael až příliš vysoké. Neúspěch těchto vyjednávání způsobený izraelskou invazí pak zasadil pomyslný hřebík do rakve jakýmkoliv dalším pokusům o tureckou mediaci. Agresivní přístup Izraele celou situaci ještě více zhoršoval a turecké operace v severní Sýrii vzájemnému vztahu také neprospěly. Navíc pokus o vojenský převrat a potírání domácí politické opozice byly faktory, které Turecko začaly pomalu připravovat o obraz progresivní muslimské důvěryhodné demokracie, jenž si po tak dlouhou dobu budovalo.

3.3 Irák

Společná historie obou zemí sahá až k počátkům Osmanské říše, kdy byl Irák její nedílnou součástí. Obě země spolu sdílí 352 kilometrů dlouhou hranici, jejíž zajištění je pro Turecko důležitým bezpečnostním zájmem, tudíž není překvapivé, že i po pádu Osmanské říše byl vztah s Irákem pro Turecko vždy velmi klíčový, nehledě k politickému režimu (Çetinsaya 2006: 106). Hlavním tématem, které dominuje směru zahraniční politiky Turecka vůči Iráku, je otázka kurdské nezávislosti. Již v 60. letech 20. století měla Ankara obavy o integritu svého území, a to z důvodu probíhajících bojů mezi Bagdádem a kurdskými separatisty. První válka v zálivu (1990 – 1991) měla za následek poškození vzájemných vztahů, a to zejména kvůli rozhodnutí Turecka přidat se na stranu USA do protiirácké koalice. Následná válka v Iráku (2003 – 2011) byla však už z pohledu Turecka vnímaná optikou nové zahraniční doktríny a Turecko se rozhodlo zůstat stranou s ohledem na zachování dobrých vztahů s Irákem, ale také s arabskými zeměmi. Díky těmto konfliktům došlo k přetvoření mocenské

rovnováhy na Blízkém východě. Válka v Iráku způsobila částečnou ztrátu kontroly Bagdádu nad svým územím a neschopnost kontrolovat Kurdy v severní části iráckého území. Následný pád režimu Saddáma Husajna tak přispěl k obavám Ankary, jež věřila, že Irák bez zachování své územní integrity a stabilního politického prostředí přinese akorát chaos do celého regionu. V počátcích své existence se administrativa AKP snažila o zlepšení politické situace, když vyvíjela mediační snahy mezi diplomatickými představiteli USA a Iráku v roce 2005 (Çetinsaya 2006: 109 – 112). Tato jednání měla za následek vyhlášení voleb v roce 2005 a následný vznik irácké přechodné vlády. Ta měla za cíl vytvořit podmínky k přechodu na vládu stálou. O rok později se správy Iráku chopila již vláda stálá v čele s premiérem Núrí Málíkím (BBC News 2014).

Snahy o stabilizování Iráku nejsou ovšem exkluzivní pouze z turecké strany. Politické dění v zemi se snaží ovlivňovat i sousední Írán, který by byl nejradši, kdyby se stal Irák jeho klientským státem. Zájmy Ankary jsou však v tomto rozdílné a ta by ho nejraději viděla jako nezávislého, ekonomicky a politicky stabilního partnera. Výhodou Turecka jsou velmi solidní ekonomické a politické vazby na Kurdskou regionální vládu (*Kurdish Regional Government – KRG*), jež vzkvétaly zejména mezi lety 2008 až 2017 (Larrabee – Nader 2013: 12). Drtivá většina zboží je do tohoto regionu dodávaná právě z Turecka. Na jeho území působí velké množství firem, které se zabývají stavbou a průzkumem ropných nalezišť. Ropa a zemní plyn jsou komoditami, které jsou pro Ankaru velmi atraktivní a severní Irák jich má dostatek. Čeho bylo ovšem nedostatek, byla infrastruktura k přepravě těchto surovin. Tento logistický problém bylo Turecko ochotno pomoci vyřešit, a začalo tak budovat ropovodnou síť, která by byla nezávislá na centrální vládě v Bagdádu (Larrabee – Nader 2013: 14). Tento vztah ovšem není bez svých problémů, v roce 2017 oznámila KRG plán na vyhlášení referenda o samostatnosti, což vyvolalo zděšení

napříč tureckými vládními představiteli. Následovalo několik vojenských cvičení na hranicích s Irákem, poklesl export komodit z Turecka a KRG reagovala snížením dodávek ropy. I přes ochlazení vztahů je Kurdská regionální vláda velmi důležitým partnerem Ankary, a to hlavně díky přísunu fosilních paliv a kooperaci při akcích proti PKK (Turkish Policy Quarterly: 2019).

Turecká vojenská přítomnost na severu Iráku a jeho časté výpady proti PKK nepomáhají vzájemnému vztahu obou zemí. Irák se v minulosti již několikrát vyjádřil proti tureckým operacím na svém území, jako například v roce 2008 při operaci *Sun*, kdy protestoval proti narušování své územní suverenity (Rainsford 2008). Taktéž si v roce 2016 postěžoval Irácký premiér Haider al-Abádí na přítomnost dvou tisíc tureckých jednotek v severní části země. Odpověď ze strany prezidenta Erdoğana byla velmi chladná, když na tuto náražku odvětil, že by premiér měl znát své místo (Lindenstrauss 2018: 55). Podobná kritika zaznívala i na turecké operace v severní Sýrii, kdy irácký prezident Barham Sálíh v roce 2019 vyjádřil znepokojení nad těmito ofenzivními akcemi (Aljazeera 2019). Znepokojení a vyjádření nesouhlasu je však jediné, co může irácká reprezentace udělat v odpovědi na turecké vojenské aktivity. Díky kontrole vodních toků Eufrat a Tigris má Ankara velmi silnou vyjednávací pozici a může tak vyvíjet nátlak na Bagdád v případě potřeby. Tato výhoda je o to důležitější v kontextu klimatických změn 21. století, vůbec však nepřispívá ke zlepšení vztahů a je dlouhodobým zdrojem kritiky ze strany Iráku i Sýrie. (The Arab Weekly 2020). I přes výhodnou vyjednávací pozici má však stále Turecko zájem o zlepšení stability země, která zažívala během posledních dvou dekád značný úpadek. V roce 2018 přislíbilo Iráku finanční pomoc v podobě úvěru, jež měl poskytnout až 5 miliard amerických dolarů a dalších 50 milionů určených na rekonstrukci škod napáchaných samozvaným Islámským státem (IS) (Relations between Turkey and Iraq: 2021).

Vztah Turecka a Iráku se nedá shrnout pouze do vztahů mezi Ankarou a Bagdádem. Nedílnou součástí tohoto vztahu je i irácký Kurdistan, se kterým Turecko dlouhodobě spolupracuje. V průběhu vlády AKP měly turecké invaze na iráckém území negativní vliv na vzájemné vztahy, ovšem kvůli nestabilní politické situaci po roce 2003 nezbylo Iráku nic jiného než vyjádřit nesouhlas. I přes blízkou spolupráci v letech před rokem 2017 byl vztah s KRG velmi negativně ovlivněn pokusem KRG o vyhlášení nezávislosti v rámci referenda. To bylo následně označeno Tureckem za nelegitimní a vyvolalo oslabení spolupráce mezi oběma zeměmi. Ankara si však stejně jako u ostatních zemí uvědomuje důležitost vzájemných obchodních vazeb a má tak zájem na stabilním a ekonomicky prosperujícím Iráku i jeho autonomního regionu iráckého Kurdistanu.

3.4 Sýrie

Podobně jako Irák byla i Sýrie v minulosti součástí Osmanské říše a stejně jako v Iráku má působení kurdského separatismu značný vliv na vztah obou zemí. Významným problémem tížícím vzájemné vztahy byl počátek budování Jihovýchodního anatolského projektu v průběhu 70. let 20. století. Výstavba velkého množství přehrad měla za následek odliv vody z řeky Eufrat. Tato strategická výhoda se projevila koncem 90. let. Tehdy poskytovala Sýrie útočiště Abdullahu Öcalanovi, který vedl separatistickou organizaci PKK a kterého Damašek podporoval. Tento krok měl upevnit syrskou pozici při vyjednáváních týkajících se vodních zdrojů. Turecko ovšem vědělo, kde se Öcalan nachází, a rozhodlo se tak vyvíjet nátlak na syrskou vládu, aby dosáhlo jeho vydání. Po shromáždění vojenských sil na severních hranicích a hrozbě použití války jako prostředku k dosažení cílů Ankary byl nakonec Damašek donucen vůdce PKK vydat (Akram 2010: 246).

Vítězství AKP ve volbách v roce 2002 napomohlo zlepšení poškozených vztahů, a to zejména díky častým diplomatickým návštěvám, které prováděli vysoce postavení představitelé Turecka. Za účelem vybudování ještě větší důvěry docházelo také k podepisování obchodních a vojenských dohod o vzájemné spolupráci. Obě země také měly zájem na zachování irácké integrity, a to hlavně kvůli vzrůstajícím kurdským ambicím na sebeurčení (Sheharyar Khan 2015: 45). Také mediační snahy vyvíjené Ankarou během roku 2008 a následné odsouzení izraelské invaze do Pásmu Gazy přispěly k výraznému prohloubení důvěry mezi oběma aktéry (Croft 2010).

S příchodem arabského jara v roce 2011 došlo k výrazné změně ve směřování turecké zahraniční politiky vůči Sýrii. Politika nulových problémů byla částečně opuštěna potom, co Turecko vycítilo možnost, jak rozšířit svůj vliv do zemí, kde se právě měnil režim. Z tohoto důvodu se rozhodlo podpořit v nastalé syrské občanské válce skupiny, jako byla například Svobodná syrská armáda (*Free Syrian Army – FSA*). Tato podpora měla za následek ještě větší eskalaci napětí mezi Ankarou a Asadovým režimem (Sheharyar Khan 2015: 47). Toto napětí se projevilo sestřelením turecké stíhačky v roce 2012, poté co narušila syrský vzdušný prostor. Útok na turecké letectvo přiměl Ankaru svolat krizové jednání v rámci NATO a aktivovat tak článek 4 o konzultacích v případě, že je narušena integrita jedné z členských zemí Severoatlantické aliance. Jeho aktivace je nezbytná pro případné vyhlášení článku 5 o kolektivní obraně, kterou chtělo Turecko využít proti Asadově režimu. To se však nestalo, a to především z důvodu, že se podle NATO nejednalo o plnohodnotný vojenský útok, ale spíše o přehnanou reakci ze strany režimu Bašára al-Asada (Joyner 2012).

Podobně jako v Iráku bylo soupeření Íránu a Turecka přítomné i v syrské občanské válce. Turecko tak ve snaze změnit politický režim poskytovalo rebelům finanční podporu, vojenské základny a logistické kapacity. Asadův

politický režim zareagoval podporou PKK a také dovolil vzniknutí samostatného autonomního území na severu země po vzoru Iráku, kde působí KRG. Pro Ankaru byla tato akce pomyslným trnem v oku, protože už jenom samotná hrozba vzniknutí Kurdistánu je pro turecké představitele děsivá. S nástupem samozvaného Islámského státu, jenž okupoval část syrského a iráckého území, nastalo pro Turecko jisté dilema. Islámský stát bojoval jak s Kurdy, tak i s Asadovým režimem, a všechny vojenské operace, které by ho oslabil, by měly za následek větší vliv Kurdských sil i režimu Bašára al-Asada. Z tohoto důvodu bývala Ankara často kritizována, že pro boj s Islámským státem nedělala dost. (Sheharyar Khan 2015: 47 – 48). Změna v přístupu k islámskému státu začala přicházet až s přibývajícími teroristickými útoky, které na tureckém území začal provádět během roku 2015 a následně i 2016. Turecko tak v reakci na tyto útoky oficiálně vstoupilo do mezinárodní koalice, založené za účelem porážení těchto radikálů. Operace, kterou vedlo proti členům IS, však byly často pouze reaktivní a méně početné než proti PKK, se kterými v roce 2015 Turecko přerušilo mírová jednání a začalo proti nim podnikat daleko aktivnější protiteroristické operace (Bipartisan Policy Center 2016).

Vzrůstající síla kurdských separatistů organizovaných pod záštitou Lidových obranných jednotek YPG a úspěšná podpora Asadova režimu ze strany Íránu a Ruska přiměla Turecko opustit snahy na změnu syrského politického režimu a zaměřit se na boj s Kurdy na severu Sýrie (Shine – Lindenstrauss 2017: 1). Právě boj s kurdským separatismem byl v následujících letech dominujícím tématem turecké zahraniční politiky vůči Sýrii. Největším vojenským zásahem, který Ankara provedla na syrském území, byla operace *Pramen míru* v roce 2019. Ta si dávala za cíl vytvořit již zmíněnou bezpečnou zónu, jež měla sloužit jako zóna nárazníková. To přimělo kurdskou vládu v Sýrii, aby uzavřela dohodu s Asadovým režimem. Tato dohoda měla zaručit bezpečnost severních hranic

před tureckými výpady pod dohledem syrské vládní armády (Ellis 2019). Důsledkem této operace bylo však razantní zhoršení vztahů mezi Sýrií a Tureckem. Syrské ministerstvo zahraničí odsoudilo útok jako hrubé porušení mezinárodního práva a přislíbilo, že bude tato invaze odražena. Tyto operace však odsoudilo i velké množství dalších mezinárodních aktérů včetně řady evropských zemí. (Aljazeera 2019).

Propuknutí občanské války v Sýrii bylo zlomovým bodem pro turecko-syrské vztahy. Díky vehementní podpoře ze strany Íránu a Ruska se Asadovu režimu podařilo zůstat u moci. Tureckem podporovaná FSA v tomto úkolu neuspěla. Pokud by se tak stalo, mohlo mít Turecko mnohem silnější mocenskou pozici na Blízkém východě. Takto však došlo ke znatelnému zhoršení vztahů se syrským režimem a turecké renomé progresivní muslimské demokracie utrpělo další těžký zásah. I přesto nelze zapomínat, že je Turecko stále jednou ze zemí, která poskytuje útočiště obrovskému množství syrských uprchlíků. Zároveň je velmi štědrým dárcem humanitární pomoci, což je pro jeho ekonomiku obrovská zátěž.

3.5 Saúdská Arábie

Historie Saúdské Arábie a Turecka sahá až do dalekých časů Osmanské říše. Obě země také sblížuje stejné vyznání sunnitské odnože islámu. I přes tento společný náboženský rys je ovšem v minulosti dělila ideologická forma islámu zvaná wahhábismus. Ten vnímá sám sebe jako nejčistší formu islámu a měl zásadní vliv na rozpad Osmanské říše (Hammoura 2018: 2). Nehledě k náboženským rozdílům je Saúdská Arábie díky svému ropnému bohatství pro tureckou zahraniční politiku dalším z klíčových hráčů ovlivňujících dění na Blízkém východě. Vzájemné vztahy se začaly výrazně zlepšovat v 80. letech 20. století, a to s příchodem již zmíněných Özalových ekonomických reforem. Povaha těchto vztahů tak byla především obchodně orientovaná. Po svém

nástupu měla AKP ideální podmínky k rozšíření ekonomické kooperace. Plány Ankary však nezahrnovaly pouze spolupráci obchodní. V roce 2004 vedlo Turecko takzvanou Istanbulskou iniciativu v rámci NATO, jež se měla zaměřovat na zabezpečení Blízkého východu. A jednou ze zemí, která byla do této iniciativy přizvaná, byla právě Saúdská Arábie (Başkan 2019: 88). Následovalo několik vzájemných diplomatických návštěv představitelů obou zemí, což mělo za následek do té doby největší posun ve vzájemných vztazích. Díky dobré spolupráci a silným diplomatickým vazbám došlo v roce 2008 k vyhlášení Turecka strategickým partnerem GCC a dostalo se mu tak pocty být historicky první zemí vně GCC, se kterou byl tento typ partnerství uzavřen. Následkem prohloubení této spolupráce tak bylo nejenom zlepšení vzájemných vztahů, ale došlo také k přílivu investorů z GCC v čele se Saúdskou Arábií, která se stala jedním z předních dodavatelů v rámci energetického sektoru (Oktav 2018: 109). Jak se však mělo v budoucnu ukázat, měly tyto investice i svou temnou stranu.

I přes velmi dobrou spolupráci a vřelé poměry se však mezi Rijádem a Ankarou nacházely významné rozdíly. Jejich přístup k zahraniční politice na Blízkém východě se neshodoval například v otázce Muslimského bratrstva, se kterým mělo Turecko velmi vřelé vztahy. Ze strany Saúdské Arábie bylo však toto bratrstvo označeno za teroristickou organizaci. Další rozdílné směřování zahraniční politiky spočívalo v přístupu k syrskému vládnoucímu režimu do doby před počátkem občanské války. Ten vnímala Saúdská Arábie jako hrozbu, a to především díky jeho vazbám na Írán. Právě Írán je totiž jedním z největších mocenských konkurentů Saúdské Arábie na Blízkém východě. Z toho důvodu vystupoval Rijád velmi ostře proti íránskému jadernému programu, zatímco Turecko bylo jeho zastáncem (Başkan 2019: 88).

Tyto rozdíly nebyly však zase tak zásadním problémem, a to zejména v době, kdy docházelo ke sbližování a politická situace v regionu byla relativně stabilní. Tento stav ale trval pouze do doby, než přišlo arabské jaro a s ním došlo i k ochlazení spolupráce. První ranou pro poměry obou stran byl pád Muslimského bratrstva po vojenském převratu v Egyptě během roku 2013. Saúdům vadila především turecká podpora prezidenta Muhammada Mursího, přičemž sami podpořili nedemokraticky zvoleného Abdala Fattáha Sísího. Tehdy ještě premiér Erdoğan vystoupil s ostrou kritikou Saúdské Arábie a trval na tom, aby se Mursí postavil znovu do čela země. Tato kritika měla však své následky. Nedlouho po tom, co Erdoğan pronesl svůj ostrý projev, došlo k pozastavení uhelného projektu v hodnotě 12 miliard amerických dolarů, financovaného Spojenými arabskými emiráty. Ve strachu ze ztráty investic poskytovaných GCC došlo v Turecku k uvědomění závažnosti celé situace a Ankara tak na nějakou dobu začala dávat přednost ekonomickým zájmům před těmi politickými (Oktav 2018: 110).

I přes ochlazení vztahů po tomto incidentu nedošlo k jejich úplnému rozkladu. Obě země měly stále zájem na pádu režimu Bašára al-Asada v Sýrii a byly ochotny v tomto ohledu spolupracovat. V rámci těchto snah poskytovaly finanční podporu FSA a snažily se zkonsolidovat rozdrobené rebelské skupiny do větších a organizovanějších celků. Následovalo postupné a mírné zlepšování vzájemných poměrů, kdy se prezident Erdoğan zúčastnil pohřbu krále Abdullaha v roce 2015. Následně proběhlo také několik dalších diplomatických návštěv (Başkan 2019: 95). Tyto návštěvy měly za následek vytvoření nových příležitostí ke spolupráci Ankary i Rijádu, a to včetně spolupráce v rámci vojenských odvětví a pořádání společných armádních cvičení. Benefits, které přinášely zlepšení poměrů, však neměly trvat věčně a zanedlouho mělo dojít k eskalaci napětí. Dlouhodobým tureckým spojencem a jeho zastáncem v zahraniční politice

na Blízkém východě byl v této době Katar. Vedení zahraniční politiky tímto způsobem však bylo vnímáno ze strany Saúdské Arábie jako nežádoucí a prohlubování vojenské spolupráce s Tureckem vytvářelo obavy pro Rijád a jeho spojence. V reakci na toto blízké spojení začala Saúdská Arábie podporovat Kurdy v severní Sýrii, proti kterým vedlo Turecko vojenské operace. Tím se tak ještě prohloubila propast mezi oběma zeměmi (Başkan 2019: 97 – 98). Došlo také k zablokování populárních tureckých mýdlových oper a k neoficiálnímu bojkotu tureckého zboží (Wilks 2021). Ještě kontroverznější byla vražda saúdského novináře Džamála Chášukdži. Ten byl zavražděn a jeho tělo bylo saúdskými agenty s největší pravděpodobností rozřezáno na saúdském konzulátu v Istanbulu. Tureckem byla tato akce důrazně odsouzena a při řešení tohoto případu vyvíjela Ankara značnou iniciativu k vypátrání viníků. Díky vynaloženému úsilí se dopátralo totožnosti většiny zúčastněných pachatelů, přičemž někteří z nich měli vazby až na saúdského korunního prince. Prezident Erdoğan tak chce tímto krokem Turecko prezentovat jako zastánce spravedlnosti a zlepšit si tak svou i národní pověst napříč arabským světem (The Arab Weekly 2020).

Trend, který se opakoval skoro u všech zemí Blízkého východu, se tak nevyhnul ani Saúdské Arábii. I s ní došlo k razantnímu zhoršení vztahů s počátkem arabského jara a občanské války v Sýrii. Saúdská Arábie je však stále velmi významným ekonomickým partnerem Turecka, a i přes všechny krize a neshody potřebují tyto země stále vzájemnou spolupráci čistě už jenom z ekonomických důvodů.

Závěr

Směřování zahraniční politiky Turecka nabralo po vítězství AKP ve volbách odlišný směr než v letech před rokem 2002. Turecko si začalo plně uvědomovat důležitost regionu Blízkého východu a rozhodlo se tak podnikat

mnohé aktivity, které vedly k upevnování jeho pozice. Klíčovým aspektem pro dosažení většího vlivu byla až do začátku občanské války v Sýrii Davutoğlova doktrína. Díky ní se Turecku dařilo vystupovat jako moderní a progresivní muslimská demokracie, která mohla být dávana za vzor mnoha zemím na Blízkém východě. Současně s novou doktrínou rozšiřovalo Turecko i své ekonomické aktivity a prohlubovalo vzájemnou spolupráci podepisováním obchodních dohod s ostatními blízkovýchodními zeměmi. V prvním desetiletí 21. století vypadala Davutoğlova doktrína pro tureckou zahraniční politiku velice nadějně. Turecku se dařilo uplatňovat politiku nulových problémů se sousedy a vyhledávalo přednostně diplomatické řešení sporů. I díky rozhodnutí zůstat stranou ve válce proti Iráku a mediačním snahám v izraelsko-arabském konfliktu si i značně vylepšilo svůj obraz mezi arabskými zeměmi. Úspěch těchto snah byl však do značné míry závislý i na činnostech ostatních aktérů a zejména v případě Izraele a Palestiny došlo ke střetu neslučitelných zájmů a k následnému kolapsu vyjednávání. I přes tento neúspěch měly snahy samotné velmi pozitivní vliv na reputaci Turecka v regionu.

Tato doktrína fungovala velice dobře v relativně stabilním prostředí, ve kterém se Blízký východ nacházel až do počátku arabského jara. Pády mnoha tradičních režimů a hrozby potenciálních změn pro režimy stávající byly jedněmi z důvodů, které vedly Turecko ke změně zahraniční politiky. Propuknutí občanské války v Sýrii mělo za následek ztrátu kontroly syrské vlády nad spravovaným územím a dovolilo tak zformování kurdských separatistických skupin. Problematika kurdského separatismu je pro Turecko dlouhodobým problémem a jedním z jeho nejdůležitějších národních zájmů je zabránit jakémukoliv vzniku samostatného kurdského státu na části jeho území. Z tohoto důvodu začalo Turecko podnikat vojenské intervence proti Kurdům v severní Sýrii. Národní zájmy Turecka se však ne vždy shodovaly se zájmy ostatních zemí

v regionu. Není proto překvapivé, že turecké aktivity měly dost často vliv na zhoršení vzájemných vztahů se zeměmi, které měly odlišné priority. Zejména v syrské občanské válce došlo ke střetu zájmů s Íránem, který podporoval režim Bašára al-Asada, zatímco Turecko si přálo změnu Syrského režimu a podporovalo opozici. Do střetu zájmů se dostalo například i se Saúdskou Arábií ohledně změny politického režimu v Egyptě.

Díky silným ekonomickým vazbám je každý tento střet potenciální hrozbou pro tureckou ekonomiku. To se ukázalo například v případě vyostření vztahů s KRG v rámci referenda o nezávislosti a následného útlumu dovozu ropy. Ekonomické zájmy tak do velké míry ovlivňují a definují zahraniční politiku Turecka a směr, kterým se ubírá. Právě zajištění ekonomické stability obchodních partnerů v regionu je jednou z priorit turecké zahraniční politiky. Z tohoto důvodu se Ankara snaží stabilizovat situaci ve válkou postižené Sýrii. Díky humanitární a rozvojové pomoci tak šíří mimo jiné i svůj vliv mezi část syrských obyvatel.

Změna přístupu v zahraniční politice směrem k Blízkému východu byla tak do jisté míry způsobena událostmi, které ovlivňovaly region Blízkého východu jako celek. Samotný přístup Turecka a vývoj jeho domácí politiky hrál taktéž významnou roli v utváření vztahů se zeměmi v regionu. Agresivní rétorika prezidenta Erdoğana vůči Izraeli, Sýrii a Iráku, utlačování politické opozice a časté vojenské intervence způsobily vyostření vztahů s mnoha zeměmi v regionu. Odklon od původní Davutoğlovy doktríny tak způsobil ztrátu dobré reputace, kterou v minulosti Turecko disponovalo, a připravilo jej o důvěru ostatních států na Blízkém východě.

Seznam použitých zdrojů

- Akar, H. (2020). Turkey's Military and Defense Policies. *Insight Turkey*, 22(3), str. 9 – 16.
- Akram, S. (2010). Turkey and the Middle East. *Strategic Studies*, 30(1/2), str. 239 – 252.
- Aljazeera (2019). *World reacts to Turkey's military operation in northeast Syria*. 10. 10. 2019 (<https://www.aljazeera.com/news/2019/10/10/world-reacts-to-turkeys-military-operation-in-northeast-syria>, 25. 3. 2021).
- Allah, M. (2016). An account of the 2008 Syrian-Israeli negotiations in Turkey. *Contemporary Arab Affairs*, 9(1), str. 100 – 114.
- Altunisik, B. – Cuhadar, E. (2010). Turkey's Search for a Third Party Role in Arab–Israeli Conflicts: A Neutral Facilitator or a Principal Power Mediator?. *Mediterranean Politics*, 15 (3), str. 371 – 392.
- Barkey, H. (2011). Turkish Foreign Policy and the Middle East. *Ceri Strategy Papers* (Paříž: Centre for National Studies), str. 1 – 12.
- Başkan, B. (2019). Turkey between Qatar and Saudi Arabia: Changing Regional and Bilateral Relations. *Uluslararası İlişkiler / International Relations*, 16(62), str. 85 – 99.
- BBC News (2007). *Turkish raids along Iraqi border*. 24. 10. 2007 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7059721.stm>, 4. 3. 2021).
- BBC News (2014). *Profile: Nouri Maliki*. 12. 8. 2014 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-11733715>, 22. 4. 2021).
- BBC News (2016). *IS conflict: Turkey-backed Syrian rebels take Jarablus*. 24. 8. 2016 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-37171995>, 5. 3. 2021).

BBC News (2016). *Mavi Marmara: Why did Israel stop the Gaza flotilla?* 27. 6. 2016 (<https://www.bbc.com/news/10203726>, 18. 3. 2021).

BBC News (2018). *Turkey targets Kurdish forces in Afrin: The Short, medium and long story.* 22. 1. 2018 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42704542>, 5. 3. 2021).

Bipartisan Policy Center (2016). *Turkey vs. ISIS and PKK: A Matter of Distinction.* 11. 7. 2016 (<https://bipartisanpolicy.org/report/turkey-isis-pkk-brief/>, 27. 3. 2021).

Bronner, E. (2008). Israel Holds Peace Talks With Syria. *The New York Times.* 22. 5. 2008. (<https://www.nytimes.com/2008/05/22/world/middleeast/22mideast.html>, 17. 3. 2021).

Çetinsaya, G. (2006). Turkey and the New Iraq. *Insight Turkey*, 8(2), str. 105 – 116.

Çevik, B. (2014). Turkish Soap Opera Diplomacy: A Western Projection by a Muslim Source. *Exchange: The Journal of Public Diplomacy*, 5(1), str. 78 – 100.

Çevik, B. (2019). Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction. *Alternatives: Global, Local, Political*, 44(1), str. 50 – 71.

Croft, A. (2010). Turkey offers to resume Israel-Syria mediation. *Reuters.* 29. 1. 2010 (<https://www.reuters.com/article/us-turkey-israel-idUSTRE60S59420100129>, 27. 3. 2021).

Daily Sabah (2020). *Yunus Emre Institute opens 60th center in Syria's Azaz.* 15. 9. 2020 (<https://www.dailysabah.com/politics/yunus-emre-institute-opens-60th-center-in-syrias-azaz/news>, 19. 3. 2021).

Development initiatives (2020). *Global Humanitarian Assistance Report 2020: Chapter 2*. (<https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2020/international-humanitarian-assistance/>, 19. 3. 2021).

Dri, K. (2020). Ankara has built nearly 40 'military points' in Kurdistan Region: Turkish presidency. *Rudaw*. 6. 7. 2020 (<https://www.rudaw.net/english/kurdistan/06072020>, 18. 3. 2021).

Efegil, E. (2004). Why Did the Turkish Parliament Reject the Memorandum of March 1? *Insight Turkey*, 6(1), str. 105 – 112.

Efron, S. (2018). *The Future of Israeli–Turkish Relations*. (Santa Monica: RAND Corporation), str. 8 – 9.

Ellis, S. (2019). Why Turkey is invading Syria. *Vox*. 9. 10. 2019 (<https://www.youtube.com/watch?v=oUeXaPaKF50>, 5. 3. 2021).

Filkins, D. – Jehl, D. (2003). Turkey Says U.S. Has Agreed to Free 11 Soldiers Suspected in plot to Kill Kurdish. *The New York Times*. 7. 7. 2003 (<https://www.nytimes.com/2003/07/07/world/turkey-says-us-has-agreed-free-11-soldiers-suspected-plot-kill-kurdish-aide.html>, 4. 3. 2021).

Gall, C. (2021). In Turkey's Safe Zone in Syria, Security and Misery Go Hand in Hand. *The New York Times*. 23. 2. 2021 (<https://www.nytimes.com/2021/02/16/world/middleeast/syria-turkey-erdogan-afrin.html>, 19. 3. 2021).

Gasparetto, A. (2018). Iranian–Turkish Relations in a Changing Middle East. *International Studies*, 21(1), str. 84 – 98.

Goren, N. (2021). Israel-Turkey relations are not only about Erdogan and Bibi. *Jerusalem Post*. 9. 1. 2021 (<https://www.jpost.com/opinion/israel-turkey-relations-are-not-only-about-erdogan-and-bibi-654850>, 24. 3. 2021).

Gunter, M. (2008). The AKP Catalyst: Progressive Islamists and Ambitious Kurds. *Georgetown Journal of International Affairs*, 9(2), str. 59 – 68.

Guvendik, M. (2021). Yunus Emre Institute opens up to world transparently. *Anadolu Agency*. 8. 1. 2021 (<https://www.aa.com.tr/en/turkey/yunus-emre-institute-opens-up-to-world-transparently/2103514>, 19. 3. 2021).

Hammoura, J. (2018). *Saudi Arabia & Turkey Contestation of Ideology, History and Interests* (Džunija: Middle East Institute For Research And Strategic Studies), str. 1 – 4.

Joyner, J. (2012) Why NATO Won't Go To War Over Syria Shooting Down Turkish Jet. *Atlantic Council*. 26. 6. 2012 (<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/why-nato-wont-go-to-war-over-syria-shooting-down-turkish-jet/>, 27. 3. 2021).

Kalyoncu, M. (2005). AKP's Foreign Policy and the Kurds: The Impact of the EU and the Iraqi Crisis. *Insight Turkey*, 7(1), str. 73 – 84.

Küçükcan, T. – Küçükkeleş, M. (2013). European Views of Turkish Foreign Policy. *Insight Turkey*, 15(1), str. 127 – 144.

Landler, M. (2018) Trump Abandons Iran Nuclear Deal He Long Scorned. *The New York Times* 8. 5. 2018 (<https://www.nytimes.com/2018/05/08/world/middleeast/trump-iran-nuclear-deal.html>, 20. 4. 2021).

Larrabee, F. – Nader, A. (2013). Prospects for the Future. *Turkish-Iranian Relations in a Changing Middle East* (Santa Monica: RAND Corporation), str. 35 – 38.

Lindenstrauss, G. – Berelovich, E. (2012). The Concept of Deterrence in Arab and Muslim Thought – Turkey. *Herzliya 2013* (Tel Aviv: IDC Herzliya), str. 1 – 26.

Lindenstrauss, G. – Shavit, E. (2019). Turkey's Offensive in Northeastern Syria: The Expected, the Surprising, and the Still Unknown. *INSS Insight* (Tel Aviv: Institute for National Security Studies), str. 1 – 4.

Lindenstrauss, G. (2018). *Iran in a Changing Strategic Environment*. (Tel Aviv: Institute for National Security Studies), str. 53 – 62.

Meir, A. (2010). Turkey and Iran's Nuclear Challenge: Mediating With The Mullahs. *The World Today*, 66(11), str. 27 – 28.

Ministerstvo vnitra České republiky (2021). *Mediace*. (<https://www.mvcr.cz/clanek/mediace.aspx>, 16. 3. 2021).

Murinson, A. (2006). The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Studies*, 42(6), str. 945 – 964.

Natil, I. (2016). Turkey's Foreign Policy Challenges in the Syrian Crisis. *Irish Studies in International Affairs*, 27(1), str. 75 – 84.

Oktav, Ö. (2018). Quo Vadis Turkey-GCC States Relations? A Turkish Perspective. *Insight Turkey*, 20(2), str. 107 – 124.

Organization of Islamic Cooperation (2021). *OIC Charter*. (https://www.oic-oci.org/page/?p_id=53&p_ref=27&lan=en, 17. 3. 2021).

Özcan, M. (2017). Turkish Foreign Policy under the AK Party. *Insight Turkey*, 19 (2), str. 9 – 20.

Rabasa, A. – Larrabee, F. (2008). The AKP's Foreign Policy. *The Rise of Political Islam in Turkey* (Santa Monica: RAND Corporation), str. 75 – 90.

Ragip, S. (2020). Turkey and Iran vow to target PKK in joint military operations. *Middle East Eye*. 8. 9. 2020 (<https://www.middleeasteye.net/news/turkey-and-iran-vow-target-pkk-joint-military-operations>, 22. 3. 2021).

Rainsford, S. (2008). Turkey determined to crush PKK. *BBC News*. 26. 2. 2008 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7265677.stm>, 4. 3. 2021).

Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs (2021). *International Organisations: OIC*. (http://www.mfa.gov.tr/OIC_en.en.mfa, 18. 3. 2021).

Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs (2021). *Relations between Turkey and Iraq*. (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-iraq.en.mfa>, 26. 3. 2021).

Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs (2011). *Policy of Zero Problems with Neighbors*. (<http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>, 11. 2. 2021).

Republic of Turkey: Ministry of Trade (2021). *Free Trade Agreements*, (<https://www.trade.gov.tr/free-trade-agreements>, 30. 3. 2021).

Sheharyar Khan, M. (2015). The Transformation of Turkish Foreign Policy Towards the Middle East. *Policy Perspectives*, 12(1), str. 3 – 50.

Shine, S. – Lindenstrauss G. (2017). *Closer Iran-Turkey Ties: Regional Implications and Significance for Israel*. (Tel Aviv: Institute for National Security Studies), str. 1 – 3.

Shuman, J. (2020). Turkish-Israel trade on the rise as diplomatic relations hit bottom. *The Jerusalem Post*. 16. 10. 2020 (<https://www.jpost.com/middle-east/turkish-israel-trade-on-the-rise-as-diplomatic-relations-hit-bottom-645852>, 7. 3. 2021).

Schmid, D. – Subervie, J. (2014). Turkey/GCC economic relations. *Franco-Turkish paper* (Paříž: French institute of international relations), str. 1 – 26.

Sinkaya, B. (2016). Iran And Turkey Relations After The Nuclear Deal: A Case For Compartmentalization. *Ortadoğu Etütleri* 8(1), str. 80 – 100.

Statista (2020). *Number of military personnel in NATO countries in 2020*. 26. 11. 2020 (<https://www.statista.com/statistics/584286/number-of-military-personnel-in-nato-countries/>, 18. 3. 2021).

Szymański, A. (2011). Turkey's role in resolving the Middle East conflicts. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 20(2), str. 71 – 84.

Tekin, Ç. – Tekin, B. (2015). *The Limits, Dilemmas, and Paradoxes of Turkish Foreign Policy: A Political Economy Perspective*. (Londýn: LSEE – Research on South Eastern Europe), str. 1 – 48.

The Arab Weekly (2020). *Iraqis see Ankara using water issue as leverage to extract gains*. 8. 7. 2020 (<https://theArabweekly.com/iraqis-see-ankara-using-water-issue-leverage-extract-gains>, 25. 3. 2021).

The Arab Weekly (2020). *Two years on, Turkey still stirring Khashoggi murder case*. 11. 3. 2020 (<https://theArabweekly.com/two-years-turkey-still-stirring-khashoggi-murder-case>, 28. 3. 2021).

The Guardian (2019). *Turkey and Russia agree on deal over buffer zone in northern Syria*. 22. 10. 2019

(<https://www.theguardian.com/world/2019/oct/22/turkey-and-russia-agree-deal-over-buffer-zone-in-northern-syria>, 18. 3. 2021).

The Guardian (2019). *US nuclear bombs at Turkish airbase complicate rift over Syria invasion* 14. 10. 2019 (<https://www.theguardian.com/world/2019/oct/14/us-bombs-at-turkish-airbase-complicate-rift-over-syria-invasion>, 18. 3. 2021).

Turkish Policy Quarterly (2018). *Turkey & Iran: Energy, Economy And Politics In The Face Of Sanctions.* 27. 11. 2018 (<http://turkishpolicy.com/article/940/turkey-iran-energy-economy-and-politics-in-the-face-of-sanctions>, 22. 4. 2021).

Turkish Policy Quarterly (2019). *Two Years After The Independence Referendum: Are Turkey-Krg Relations Normalizing?* 9. 9. 2019 (<http://turkishpolicy.com/blog/38/two-years-after-the-independence-referendum-are-turkey-krp-relations-normalizing>, 25. 3. 2021).

Ülgül, M. (2019). The Decline of the 'Syrian Effect' in Turkish-Israeli Relations. *Uluslararası İlişkiler / International Relations*, 16(62), str. 135 – 148.

Ünal, M. (2016). Counterinsurgency and Military Strategy: An Analysis of the Turkish Army's COIN Strategies/Doctrines. *Military Operations Research*, 21(1), str. 55 – 88.

United States Department of State (2017). *Iran Sanctions.* (<https://2009-2017.state.gov/e/eb/tfs/spi/iran/jcpoa/index.htm>, 17. 3. 2021).

Wilks, A. (2021). Turkey, Saudi Arabia eye improved ties after Gulf crisis ends. *Aljazeera* 25. 1. 2021 (<https://www.aljazeera.com/news/2021/1/25/turkey-and-saudi-arabia-on-the-verge-of-a-return-to-cordiality>, 28. 3. 2021).

WITS (2021). *Trade Summary*
(<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2003/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Partner/ISR/Indicator/XPRT-TRD-VL>, 6. 3. 2021).

Ynus Emre Institute (2020). *Headquarters*.
(<https://www.yee.org.tr/en/corporate/yunus-emre-institute>, 19. 3. 2021).

Resumé

This bachelor thesis is working with the theme of growing engagement of Turkey in the Middle East, during the reign of the political party AKP within the years 2002-2020. It is about the Turkish motivations and tools which are driving a development of mutual relationships with five middle eastern countries including Israel, Iran, Iraq, Syria and Saudi Arabia.

The first chapter is describing motivations and reasons for a growing engagement of Turkey in the Middle East. Those reasons are mainly changes of foreign policy doctrine, called doctrine of strategic depth, which was created by Ahmet Davutoğlu. Also security concerns are playing huge role in the relationship towards other countries and mainly actions of Kurdish separatists. Under the various groups, but mostly PKK, they are one of the most influential reasons why is Turkey engaging in Syria and Iraq. Another very important motivation is the incentive towards economic cooperation with the middle eastern countries.

The second chapter is about diplomatic, economic and military tools which is Turkey using to fulfil its motivations and cover security concerns. Mediation has played major in the development of mutual relationships with other middle eastern countries. Another huge role was also played by Turkish foreign aid towards war torn Syria. Turkey is no stranger in regards for the military solutions which are paramount to maintaining its territorial integrity and security. Various military operations in recent years are a clear proof that Turkey is more than capable of carrying those actions.

Last chapter of this thesis is mapping a development of Turkish relations with five countries mentioned above. These relationships were affected by Turkish shifts in domestic and foreign policy in recent years, but also by events like the Arab spring and Syrian civil war. This thesis was written as a case study and it described and researched all those factors mentioned above.